Кастрычнік

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Наша слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года **№ 3(388)** **20 СТУДЗЕНЯ 1999 г.**

31 студзеня 70 гадоў з дня нараджэння Грыцкевіча Анатоля Пятровіча

На 1.1.1998 г., уключна з артыкуламі ў энцыклапедыях і дакладамі на навуковых канферэнцыях, 870 навуковых прац.

Член-карэспандэнт Міжнароднай Акадэміі навук Еўразіі (Масква) з 1996 г., рэчаісны сябра Маскоўскага гісторыка - радаводнага таварыства з 1990 г., сябра Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, дырэктар Беларускага інстытута Цэнтральнай і Усходняй Еўропы (з 1996г).

Старшыня савета па абароне дысертацый на атрыманне вучонай ступені доктара навук пры Беларускім універсітэце культуры.

Доктар гістарычных навук.

Анатолю Грыцкевічу

Ніколі не цягнуў на карку
Пан Анатоль Абэцэдарку.
Гісторыі сумленнай знаўца!
І каб прыйшла , нібыта збаўца,
Перабудова ў нашу хату,
Унёс і ён, як кажуць, рату.
Супроць хлусні, падману, блефа —
Нязможны ратнік Бээнэфа.
Бо неба ў нас не менш замглёна,
Як там, на выспах Альбіёна.
Няхай, як і ў шаноўным сойме,
У "Спадчыне" ён месца зойме.
Дык будзь жа сто гадоў здаровы,
Наш верны Сябра Ганаровы.

Павел Марціновіч.

Люты-сакавік 1990г.
г.Менск.

Сакратарыят ТБМ імя Францішка Скарыны і рэдакцыя газеты "Наша слова" шчыра віншуюць Анатоля Грыцкевіча з 70-годдзем і зычаць плёну на ніве служэння Беларусі.

Віктарына "Наша слова"-400

Газета "Наша слова павольна, але няўхільна рухаецца да свайго 400 нумара. У сувязі з гэтым Сакратарыят ТБМ абвяшчае віктарыну "Наша слова" — 400".

1. Хто прыдумаў назву газеты?
2. Хто быў яе першым рэдактарам?
3. Колькі разоў выйшла "Наша слова" у 1990 годзе?
4. Хто аўтар эмблемы ТБМ?
5. Хто аўтар помніка Ф.Скарыне у Лідзе?
6. Калі гэты помнік там быў пастаўлены?
7. Якім накладам выходзіла "Наша слова" у сакавіку 1996 года?
8. Хто хаваецца пад літарамі Д.Ж.?
9. Які склад рэдакцыі "Нашага слова"?
10. Колькі разоў выйшла рубрыка "Аповесць пра словы"?

....

1. Першае месца — кніга В.Быкава — Сцяна
2. Другое — падпіска на "Наша слова" да канца года
3. Трэцяе — падпіска на "Наша слова" на другі квартал 1999 года.

Адказы шліце на адрас рэдакцыі.

Асцярожна! Наперадзе перапіс!

У канцы мінулага года ўсё беларускае грамадства было ўцягнута у чарговы інтэграцыйны працэс. Адны падтрымлівалі прэзідэнта, другія лаялі, трэція, а іх большасць — сціснуўшы кулакі і зубы і, трымаючы вялікую дулю ў кішэні, стаялі ў чэргах па яйкі і масла.

Пры гэтым дэмакратычныя пласты грамадства неяк зусім забыліся пра чарговую пастку, якую ім рыхтуе сённяшні рэжым. Тым больш, што афіцыйная прапаганда спецыяльна затаілася, як паляўнічы, які баіцца спалохаць рэзкім рэхам сваю ахвяру, і ўвесь апошні месяц замоўчвала будучую, вельмі важную для нашага грамадства, падзею. І гэта, відаць не здарма! Бо назва гэтай агульнадзяржаўнай акцыі — усеагульны перапіс насельніцтва, з'ява ў часы аўтарытарызму і таталітарызму вельмі небяспечная.

Дастаткова толькі прыгадаць сталінскія перапісы насельніцтва СССР і іх наступныя вынікі.

Таму грамадзяне Беларусі павінны быць вельмі пільнымі і падрыхтаванымі да гэтай вельмі простай, але разам з тым і небяспечнай для дэмакратыі і нацыянальнага адраджэння справы.

Па-першае перапісныя лісты, зацверджаныя загадам міністра статыстыкі і аналізу Рэспублікі Беларусь № 223 ад 02.10.1998 г. падрыхтаваны толькі на расейскай мове, што з'яўляецца грубым парушэннем Канстытуцыі Беларусі і Закона аб мовах.

Таму першая мая парада да чытачоў газеты. Патрабуйце на аснове 50 артыкула прэзідэнцкай Канстытуцыі 1996 года ад перапісчыкаў бланкаў на беларускай мове і запаўнення іх таксама па-беларуску.

Самая вялікая небяспека заключаецца ў славутым "пятым пункце" перапіснога ліста. Пры савецкай уладзе гэта была графа "нацыянальнасць", а зараз гэта "язык". Заўважце не "мова", а "язык". Гэты раздзел складаецца з трох пытанняў. Першага пытання "родная мова" спачатку наогул не было, але потым, пад ціскам грамадскасці, яна з'явілася.

Аднак самая вялікая шкода ўтрымліваецца ў двух наступных пытаннях: " На каком языке Вы обычно разговариваете дома?" і "Другой язык, которым свободно владеете?"

Вось тут, як кажуць, сабака і закапаны.

Другое пытанне з погляду звычайнай логікі цалкам недарэчнае. Здаецца, каму якая справа да маёй хатняй мовы. А можа я дома зусім не размаўляю? Тым больш калі жыву адзін у пакоі, ці кватэры. Аднак прэзідэнту і яго хаўруснікам патрэбны толькі адзін адказ і вы можаце здагадацца, які. Правільна! адказ толькі адзіны. Дома нашыя грамадзяне размаўляюць звычайна на "трасянцы", а некаторыя і з дадаткамі "моцных слоў і выразаў" запазычаных з суседняй усходняй мовы. Але ў перапісу гэты "вола-пюк" атрымае назву "рускій язык".

Калі ж грамадзянін адказа, што дома ён маўчыць, альбо размаўляе выключна на мове эсперанта, то яго загоняць у прэзідэнскую пастку трэцім, зусім простым на першы выгляд, пытаннем, пра другую вядомую яму мову.

Праўда, нават у савецкіх анкетах гэта пытанне ставілася па іншаму, больш дакладна. Не "другой язык" а "языки которыми Вы свободно владеете". Гэта вельмі важна ў беларускіх умовах, калі, напрыклад, большасць грамадзян Заходняй Беларусі добра ведаюць не толькі расейскую, але і польскую мову, а на Палессі — украінскую і гэтак далей.

Але ўладам зноў патрэбны толькі адзін дакладны адказ. Другая мова — толькі расейская, калі яна ўжо не першая, і ніякіх іншых. Кропка. Прыехалі, таварышы і спадары!

Відаць не выпадкова прэзідэнт у інтэрвію некалькі разоў заявіў, на Беларусі жыве 25% расейцаў, а яшчэ 25% — гэта дзеці змешаных шлюбаў.

На Беларусі беларусы не большасць, а меншасць і таму аб'яднанне з Расеяй непазбежнае.

Таму, шаноўныя чытачы будзьце вельмі пільнымі і калі хочаце жыць у незалежнай, заможнай, дэмакратычнай Беларусі, калі хочаце захаваць беларускую мову і культуру (а таксама мову і культуру іншых народаў, што здаўна жывуць у нашай краіне) шмат разоў падумайце, калі будзеце адказваць на гэтыя пытанні. Адказаўшы, праверце каб перапісчык, дакладна і па-беларуску запісаў Ваш адказ у анкету.

Хачу звярнуцца і да перапісчыкаў, а гэта наша моладзь, у асноўным студэнты ВНУ. Сябры, пішыце праўду, задавайце пытанні і пішыце адказы грамадзян у перапісных лістах па-беларуску. Гэта Ваша Канстытуцыйнае права і не адзін прэзідэнт не зможа Вас гэтага пазбавіць! Жыве Беларусь! Жыве вечна!

Трусаў Алег.
Першы намеснік Старшыні ТБМ імя Ф.Скарыны.г.Менск.

Гарадзенская абласная Асамблея

17 студзеня ў Гародні прайшла Гарадзенская абласная Асамблея няўрадавых арганізацый вобласці. На Асамблеі было прадстаўлена больш васьмідзесяці арганізацый самага рознага кшталту: адраджэнцкія, праваахоўныя, жаночыя, спартовыя, моладзевыя і г. д. Асамблея прыняла шэраг заяў і рэзалюцый, у прыватнасці Асамблея заявіла пра няўдзел у выбарах у мясцовыя саветы. Асамблея абрала дэлегатаў на Кангрэс дэмакратычных сілаў Беларусі. Асамблея абрала раду з 15 чалавек. Старшынёй рады Асамблеі абраны старшыня Лідскай рады БНФ "Адраджэньне", рэдактар газеты "Наша слова" Станіслаў Суднік.

Загад: Сёння пісаць усё па-беларуску

Выбрыкі цяперашняй улады ва ўсіх накірунках яе дзейнасці ўжо нікога не здзіўляюць, бо дзейнічае яна згодна са старой беларускай прымаўкай: як чорт у галаве завее. Прыкладам сваімі дамовамі з Расеяю мэтанакіравана знішчае незалежнасць і самастойнасць Рэспублікі Беларусь і тут жа вуснамі ініцыятара і праведніка гэтай палітыкі Аляксандра Лукашэнкі ў Навагоднюю ноч сцвярджае пра ўзмацненне незалежнасці і самастойнасці нашае дзяржавы.

Фарысейства чыстае вады.

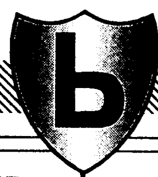
Гэтая ж улада ніякім чынам не зважае мовы карэннага народа, ганьбуе ёю, збыткуе з яе, абыходзіцца з ёю недарэчна.

А тут — быццам гром пасярод чыстага неба. Навіна, што самому заклятаму нацыяналісту можа душу ўзрадаваць. Чацвёртага красавіка б.г. павінны адбыцца выбары ў мясцовыя Саветы. Нават яшчэ не быў падпісаны Прэзідэнтам "Закон аб выбарах у мясцовыя Саветы", што быў прыняты Палатай прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу, а мясцовая вертыкаль атрымала загад фармаваць выбарчыя камісіі і ... весці ўсю выбарчую дакументацыю выключна на беларускай мове. Можна было б і ляпаць у ладкі з такой нагоды, калі не ўспомніць, што згодна Закона аб мовах уся дакументацыя даўным даўно павінна весціся па-беларуску. Можна было б ляпаць у ладкі, каб не здзіўляла у выбарчых пратаколах і іншых дакументах недарэчная калька расейскай мовы, такіх як гэтым дробным прыкладам, што "група выбаршчыкаў вылучае ў састаў", нягледзячы на тое, што некалькі гадоў назад "група выбаршчыкаў вылучала ў склад", а ў некаторых дакументах пісалі і ўвогуле ... "да складу".

Прыкладаў такіх мноства і пералік іх можна доўжыць ды доўжыць, але ці пачуюць усё гэта і прымуць да ўвагі складальнікі такіх дакументаў. Улада загадала дзеля паказухі пісаць па-беларуску, дзеля паказухі яно і пішацца.

Пішацца абы як ...

Язэп Палубятка.

Родная мова ў Менску

Размаўляць на сваёй роднай мове для чалавека гэтак жа звычайна, як дыхаць.

Любіць сваю мову, мову старажытнага беларускага народа, які пранёс яе і захаваў праз стагоддзі, перадаў нашаму пакаленню, гэтак жа натуральна, як і любіць сваю маці.

Як балюча ўсвядамляць, што гэтая цудоўная, прыгожая мова, якую вучоныя-славісты свету прызналі, як самую багатую, мілагучную, сакавітую, мяккую з усіх славянскіх моваў, страціла свой ужытак, яе сталі цурацца. Мова стала настолькі непапулярнай (безумоўна, не па віне яе носьбітаў), што проста перастала ўжывацца нават у сям'і, побыце.

Нават людзі старэйшага пакалення, якія скончылі беларускія школы і добра валодалі роднай мовай, размаўлялі тады па-беларуску, пачалі ўжываць у гутарцы расейскія словы, і мова наша стала мяшанай, як цяпер кажуць "трасянка". Мы, беларусы, бадай, адзіная нацыя ў свеце, якая не карыстаецца сваёй роднай мовай ў паўсядзённым жыцці, мовай, якая з'яўляецца цяпер дзяржаўнай.

Пік заняпаду роднай мовы, яе вынішчэння, на мой погляд, прыпадае на 60-80 гады, калі ў масавым парадку прымусова, па загаду сталі зачыняць нацыянальныя школы, а новыя адчыняць толькі расейскамоўныя. Дзеткі беларусаў пазбавіліся магчымасці вывучаць матчыну мову і валодаць ёю. І не стала тых матак, якія б перадавалі гэтую мову дзецям.

Цяпер мы маем магчымасць адрадзіць сваю родную беларускую мову і калі мы гэтага не скарыстаем, то нашы нашчадкі нам гэтага не даруюць.

Наша творчая інтэлегенцыя вучоныя, пісьменнікі, журналісты з'яўляюцца носьбітамі культуры, мовы беларускага народа, які нас корміць і мы павінны добра валодаць мовай гэтага народа, яго найдаражэйшым скарбам, вывучаць яе, ведаць гісторыю шматпакутнага беларускага народа, яго культуру, традыцыі, звычкі.

Мова з'яўляецца адной з галоўных прыкмет нацыі, яе душы. Яна злучае людзей ў суцэльны народ, цэментуе яго. Праз стагоддзі нашы прашчуры захавалі і развівалі матчыну мову, а мы яе выракаемся.

Цяпер мы бачым, як расейскамоўныя чыноўнікі і абруселыя беларусы, якія страцілі сваю нацыянальную самасвядомасць, вядуць адчайную барацьбу супраць адраджэння нацыянальных школ.

І гэта на этнічнай тэрыторыі беларусаў дзе толькі і можа развівацца і адчуваць сябе вольна родная мова. Дзе ж ёй жыць і квітнець, як не на сваёй Бацькаўшчыне — Рэспубліцы Беларусь?

Без мовы няма дзяржавы. Для такой невялікай краіны, як Беларусь, мова — адзіны сродак выжыць. Але, як мы цяпер бачым, ніхто не спяшаецца ўводзіць беларускую мову ў справаводства. Нават тыя дзяржаўныя ўстановы, дзе з вялікім скрыпам было ўведзена ў пачатку 90-х гадоў службовае справаводства на беларускай мове, зноў перайшлі на расейскамоўнае. Таксама і ў органах культуры, адукацыі яшчэ не чуваць у поўнай меры беларускай гаворкі.

Зняважлівыя адносіны да беларускай мовы адчуваюцца і ў сценах парламента і ўрада, дзе і слоўца беларускага не пачуеш.

Не гучыць яна на вуліцах, плошчах, парках не толькі ў нашай сталіцы, але і іншых гарадах і пасёлках нашай Бацькаўшчыны. Дзе вы бачылі ці чулі, каб у нас, у горадзе Менску — духоўным цэнтры сувярэннай дзяржавы, — размаўлялі дзеці паміж сабой на роднай мове? Мара ды і толькі! Але гэта было. І не ў сне.

Неяк улетку нас наведалі дзеці беларусаў з Беласточчыны. Ужо больш васьмі гадоў прайшло з той пары, але голас гэтых дзе-так яшчэ і цяпер стаіць у маіх вушах. І калі яны чародкай крочылі па Ленінскаму праспекту (цяпер праспект Францішка Скарыны) я пачуў іх беларускую гаворку. Шчыры голас дзетак-беларусаў з Польшчы на роднай беларускай мове прывёў да здзіўлення менчан. Вялікае ўраджанне на людзей зрабіла гэтая група з 20 школьнікаў. Я не мог паверыць, што ў нашай сталіцы магчыма пачуць беларускую гаворку дзяцей-школьнікаў: у нас, у горадзе Менску не было беларускіх школ ці класаў і родная мова не вывучалася.

Мая душа была настолькі ўзрушана, што я міжвольна пакрочыў за імі, каб з вялікім задавальненнем і радасцю слухаць цудоўную беларускую мову ў чыстым вымаўленні — прадоўжыць выпаўшае мне шчасце.

Я бясконца ўдзячны людзям, якія рупяцца пра сваё роднае слова. Як жа моцна павінны любіць сваю родную мову бацькі, каб перадаць гэтую любоў сваім дзецям!

Мяне хвалявала і хвалюе да гэтай пары, як шануюць сваю родную мову, дбаюць пра яе бацькі-беларусы за межамі нашай Бацькаўшчыны. А як цудоўна размаўляюць на нашай мове эмігранты-беларусы з ЗША, Англіі, Канады, Аўстраліі і іншых краін. Яна для іх як кавалачак радзімы ў сэрцы. А хто з асалодай не слухаў беларускія песні ў выкананні Андрусішына-Данчыка З ЗША?

І робіцца сорамна за становішча беларускай мовы, у якім апынулася яна ў нас на беларускай зямлі — Рэспубліцы Беларусь.

Нават і цяпер, калі ўжо беларускай мове нададзены статут дзяржаўнай, калі ёсць "Закон аб мовах", знявага, яе заняпад прадаўжаюцца. Я сёння проста не магу паверыць, што былі 20-я гады, беларусізацыя, калі партыйныя і дзяржаўныя дзеячы рэспублікі, знаходзілі час і свае намаганні прыкладалі да вывучэння роднай мовы беларусаў, падтрымлівалі яе прэстыж перад іншымі, адчынялі нацыянальныя школы, ВНУ. Усе сходы, выступленні, даклады, размовы паміж сабой — усё ў родным слове. З якой любасцю і захапленнем мы глядзелі першы беларускі фільм "Хвоі гамоняць", з вялікім задавальненнем і радасцю глядзелі беларускую п'есу "Мікітаў лапаць". Усё гэта было. І я сам бачыў упершыню на сцэне нашага нардома, як тады называлі цяперашнія клубы і пастаўлены школьнікамі старэйшых класаў на нашай адметнай мове, цудоўнейшай і прыгожай.

Жывая беларуская гамонка гучала з вуснаў усіх насельнікаў маёй малой Радзімы — Койданаўшчыны: татар, яўрэяў, украінцаў і нават расейцаў, якія тут пражывалі з даўніх часоў і іх тады было няшмат, асабліва ў сельскай мясцовасці.

А як прыемна было слухаць гаворку свайго дзядулі, які размаўляў на чысцюткай беларускай мове (расейскіх слоў ён не ведаў, бо не вучыўся ў школе. Быў ён непісьмен-ным (нарадзіўся яшчэ пры прыгонным праве), а ча-лавек культуры высокай: ніколі не пачуць было ад яго брыдкіх слоў, тым больш матаў. Бацькі мае таксама размаўлялі на роднай мове, але ўжо трапляліся ў гутарцы расейскае ці польскае слова. Маліліся толькі на расейскай на якой вучыліся ў школе: беларуская была забаронена.

Сам я закончыў у 1939 годзе беларускую школу, выкладанене вялося па ўсіх прадметах на роднай мове і калі прышоў у першы клас расейскай мовы не ведаў.

Потым быў палітэхнічны інстытут, дзе ўжо выкладалі ўсе прадметы толькі на расейскай мове: беларускія выкладчыкі былі рэпрасаваны, а цудам застаўшыяся вялі лекцыі на расейскай мове.

Дарэчы, на першым курсе выкладалася і беларуская мова, але да яе ніхто са студэнтаў сур'ёзна не ставіўся, не стараўся яе вывучаць: татальны страх яшчэ трымаўся ў нашых душах ад учыненага бальшавікамі гвалту над беларускай інтэлігенцыяй, знішчанай за тое, што размаўлялі на сваёй роднай мове.

Мову беларусаў, адну з унікальных моў свету, геній сусветнай паэзіі і наш слынны зямляк Адам Міцкевіч лічыў самай самабытнай, добра распрацаванай і самай мілагучнай са славянскіх моваў. Нельга далей цярпець такую несправядлівасць, калі беларусы, карэнныя жыхары рэспублікі, вымушаны былі адракацца ад роднага слова, а людзей, якія любілі сваю родную мову, размаўлялі на ёй прылучалі да так званых "нацдэмаў" і рэпрэсавалі. Лепшыя сыны і дочкі нашага народа, вучоныя, настаўнікі, аграномы, людзі творчай інтэлігенцыі — носьбіты нашай культуры і мовы былі закатаваны і растраляны ў Курапатах або адпраўлены ў Сібір, на Калыму дзе і гінулі ад цяжкай працы і голаду, хвароб.

Праблема захавання 10-мільённага народа, як нацыі хвалюе цяпер кожнага беларуса.

Як і кожны народ беларусы хочуць быць духоўна багатымі, свабоднымі, самабытнымі "людзьмі звацца", як пісаў вялікі Купала.

Амаль пяць стагоддзяў прайшло, калі вялікі Скарына заклікаў нас берагчы сваю зямлю дзе нарадзіўся, а разам з гэтым берагчы сваю культуру, мову.

Наша роднае слова будзе жыць і квітнець. Я веру і ўпэўнены, што не павінна знікнуць цудоўная адметная мова народа, даўшага свету Францішка Скарыну, Міколу Гусоўскага, Ефрасінню Полацкую, Кірылу Тураўскага, Васіля Цяпінскага, Кастуся Каліноўскага, Купалу і Коласа.

Наско Мікалай Іванавіч
ветэран працы,
студэнт ф-та журналістыкі БДУ

"З чужой моўнай практыкі..."

Павел Сцяцко,
доктар філалагічных навук, прафесар, старшыня Гарадзенскай абласной рады ТБМ імя Францішка Скарыны

Працяг

Прыпеўка і частушка. Слова ***частушка*** паходзіць ад ***часты***, першаснае значэнне — ***"тое, што часта паўтараецца"***. Слова, уласцівае расейскай мове, дзе яно мае значэнне ***прыпеўкі***, выступае і ў варыянце ***частуха*** (М.Фасмер. Этимологический словарь русского языка Т. 4, М.,1973.С.318).

Беларускай мове ўтварэнні з суф. ***-ушк-а*** неўласцівыя (пра гэта згадвалася раней, гл. таксама раздзел "Словаўтварэнне"). Да гэтага ж слова ***частуха*** мае там і значэнне "кошык з густым плецівам", "гушчарнік", "густая рыбацкая сетка" (Тамсама). У беларускай мове гэтыя значэнні перадаюцца коранем (асновай) ***густ -ы***: ***чаща -гушчар, частый лес — густы лес.***

Як назва ***прыпеўкі частушка*** паходзіць з абрадавага прыпеву скокавай (танцавальнай) песні. У беларускай мове захавалася з гэтым значэннем лексема прыпеўка (ад прыпяваць>прыпеўка) "Беларуска- расійскі слоўнік" М. Байкова і С.Некрашэвіча (Мн., 1926.С.257) фіксуе: ***"Прыпеўкі ж.мн. — частушки"***. Няма ў гэтым слоўніку, як і ў іншых даведніках адраджэнскага часу (20-я гады), слова ***частушка***. А вось пасля 30-х гадоў ***прыпеўка*** было заменена на пазычанае з усесаюзнага фонду ***частушка***. Так, РБС-53 падае: "Частушка лит.частушка, -кі ж. (755). Але ў РБС -62 ужо чытаем: "Прыпеўкі, - певак, ед. прыпеўка ж. — частушка (с.752). Праўда, на с.1013 бачым і такое: "Частушка ж. — частушка". Як відаць, "узбагачэнне" праз РБС-53 адбылося. Наступныя перавыданні РБС-53 ужо падаюць у беларускай часцы да рас.***частушка*** два словы: ***частушка, прыпеўка*** (РБС-82, РБС-93). "Тлумачальны слоўнік беларускай мовы" (Т.4.Мн.,С.462) падае слова з наступнай кваліфікацыяй яго сематыкі: "***Прыпеўка***, ж. І. Кароткі, звычайна чатырохрадковы, фальклорны вершаваны твор, злабадзённага або жартоўнага зместу, які выконваецца на пэўны матыў; частушка. 2. Тое, што і прыпеў (у 1 знач.). А вы, валачобнікі, далучайцеся да нас: прыпеўку спяваем усе -не сунімаўся Янка (Колас)." Як бачым, гэтая лексема захавала і сваё першаснае значэнне 'прыпеву', які часта паўтараўся (ён набыў у расейскай мове назву ***частушка***).

А вось новы "Тлумачальны слоўнік" (Мн.,1996. С.745) падае і тлумачыць толькі слова ***частушка*** (а пры слове ***прыпеўка*** чытаем: "Тое, што і частушка"), прычым тут нават не згадваецца сінонім гэтага слова — ***прыпеўка***. Ад слова ***прыпеўка*** лёгка ўтвараюцца і назвы асобаў — выканаўцаў гэтага фальклорнага жанру: ***прыпевач -нік і прыпевач-ніца.*** Але нашыя акадэмічныя слоўнікі, ідучы ў фарватары "зліцця моваў", падаюць толькі расейскія ўтварэнні. Параўн. у РБС-82 (Т. 2. С. 586). ***"Частушечник разг. частушачнік, частушечница — частушачніца, частушка — частушка, прыпеўка".***

Крыўднік — не крыўдзіцель. Утварэнні з суфіксам ***-цель*** беларускай мове неўласцівыя (пра гэта не раз згадвалася ў друку). Іх месца найчасцей займаюць словы на ***-нік***. Ад дзеяслова ***крыўдзіць*** утварылася найменне асобы ***крыўднік***. Гэтае слова падае В.Ластоўскі: ***"Крыўда, крыўдна, крыўдзіць, крыўднік, -ніца, крыўджаны"*** (да рас. Обида. - "Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік". Коўна, 1924. С. 388). Іншыя беларускія слоўнікі сталі падаваць словаўтваральную структуру з ***-цель: крыўдзіцель***. Відаць, гэтае слова ўтварылася на расейскай глебе (як фальклёрнае, слова ***крыўда*** ўласцівае і расейскай мове — (РБС-53, С.221).

У 90-х гадах на месцы ўтварэння на ***-цель (крыўдзіцель)*** стала актыўна ўжывацца адмысловае беларускае ***крыўднік***. Гэта ўлічыў і РБС-93, дзе ўжо падаецца і слова ***крыўднік*** як адэкват рас. ***обидчик*** (Т.2.С.274).

Не зважаючы на і нягледзячы на. У савецкі час адпаведнікам расейскага прыназоўніка ***несмотря на*** найчасцей выкарыстоўвўся ***нягледзячы на***, бо ён быў дакладнай калькай першага. Між тым у беларускай мове з значэньнем — не прымаючы пад увагу чаго -небудзь, насуперак чаму-небудзь бытуе свой адэкват: ***не зважаючы на***. Яго падае і РБС-53: ***"Несмотря предлог — нягледзячы (на каго-што), не зважаючы (на каго-што); несмотря ни на что — нягледзячы (не зважаючы) ні на што"*** (с.316). Рэгістуецца ён і наступнымі перавыданнямі гэтага слоўніка — РБС-82, РБС-93 ды інш. А вось тлумачальныя слоўнікі свайго адмысловага і не заўважаюць. Тлумачачы сематыку прыназоўніка ***нягледзячы на***, ТСБМ (Т.3.Мн., 1979.С.425) не падае яго адэквата ***не зважаючы на.*** Між тым менавіта ён — ***не зважаючы на*** — у сучасным нацыянальным друку найчасцей выкарыстоўваецца. Прытым здачны ён замяніць яшчэ адну штучную кальку: ***не звяртаючы ўвагі на*** (<рас. не обращчать внимания на). Двухтомавы "Беларуска-рускі слоўнік" 1988-1989г. падае толькі наступнае: ***"Зважаючы: не зважаючы на асобы — не взирая на лица"*** (с.500). ***"Але: Пятро Іванавіч ... пагаварыць любіць — не зважаючы, што гарадскі"*** (Полымя. 1998. №6,С.35). На с.805 гэтага ж першага тома чытаем: ***"Нягледзячы предлог с вин. (в сочетании с "на") - несмотря; невзирая; нягледзячы ні на што — несмотря (невзирая) ни на што"***. Вось як пярэчаць складальнікі слоўніка самі сабе.

Варункі і ўмовы, абставіны. Слова ***варункі*** фіксавалі слоўнікі 20-х гадоў. В.Ластоўскі падае яго як адэкват рас. ***условие*** (побач з ***умова*** — ПРК(б) С,с.727). Засведчыў яго і "Беларуска-расійскі слоўнік" М.Байкова і С. Некрашэвіча: ***"Варункі м. мн. — условия"*** (БРС - 26,с.57). Бачым яго таксама ў "Беларуска - маскоўскім слоўніку" Максіма Гарэцкага (Вільня, 1921), "Падручным беларуска-польскім слоўніку" Б.Друцкага-Падбярэзскага (Вільня, 1929) ды іншых. З значэннем ***"умова"*** яно бытавала і ў старабеларускай мове з 16 ст. Паходзіць яно з нямецкай мовы (відаць, праз пасярэдніцтва польскай. Гл. ЭСБМ,Т.2.Мн.,1980. С.67). Аднак пасля сумнавядомых 30-х гадоў слова ***варункі*** ўжо не згадваецца ў перакладных слоўніках. Нажаль, нават у перавыданнях, здзейсненых у незалежнай Беларусі (РБС-93). А вось "Тлумачальны слоўнік беларускай мовы", яго першы том (Мн.,1977), які рэдагаваў знаны лексікограф і пісьменнік Мікола Лобан, засведчыў гэтае слова. На с.466 чытаем: ***"Варункі, -аў; адз. варунак, -нка,м. Абставіны, умовы"***. Аднак новы "Тлумачальны слоўнік" (Мн.,1996) не фіксуе яго (відаць, таму, што яго няма ў Слоўніку С.Ожагава). Сучасны нацыянальны друк шырока карыстаецца гэтым словам. Вось некалькі прыкладаў: ***"Не вельмі спрыяльныя варункі жыцця"***. (ЛіМ. 20.02.1998). ***"Пра неспрыяльныя варункі для літаратурнае дзейнасці ў 30-я гады мы ўжо згадвалі"***. (Полымя.1998.№5.С.258). У газеце "Літаратура і мастацтва" ёсць нават адмысловая рубрыка **"Варункі"**. У нумары за 7 жніўня 1998 года ў ёй змешчана нататка Вадзіма Доўнара "Не кіем, дык палкай".

Як бачым, ёсць усе падставы для актыўнага выкарыстання слова ***варунак (мн.варункі)*** у беларускай мове. Яго, дарэчы, падае і нядаўна выдадзены "Старабеларускі лексікон" М.Прыгодзіча і Г.Цівановай (Мн.,1997): ***"Варунок — умова".***

(Працяг у наступным нумары)

Змаганне за мову ў Вярхоўным Савеце Рэспублікі Беларусь 12 скліканне

Стэнаграмы 16-й сесіі. Паседжанне 89-е. 23 сакавіка 1995 года, чацвер, 16 гадзін.

(Працяг выступу Аляксандра Лукашэнкі. ***Пераклад з расейскай)***

Калі я з групай сваіх памагатых, давераных асобаў пісаў сваю перадвыбарную праграму і калі я выступаў, падтрыманы Дзмітрыем Пятровічам Булахавым, то ён выразна бачыў і чытаў ... Усе гэтыя пытанні, акрамя апошняга, усе гэтыя пытанні прысутнічалі ў праграме кандыдата ў Прэзідэнты Лукашэнкі. Усім вам вядома, што яны, у сваю чаргу, падтрымліваліся Дзмітрыем Пятровічам Булахавым. Адзіны, хто ў камандзе не згодзен быў з першым і другім пытаннем, быў Анатоль Лябедзька. Ён, дарэчы, сёння і не выступае з гэтай пазіцыі. Калі б ён выступіў, я б яго, як чалавека, зразумеў. Але гэта вам дзеля інфармацыі.

Што тычыцца яго выступу, то я б хацеў вашую ўвагу звярнуць толькі на адно: на жаль, не ў кожнага маецца Канстытуцыя. Калі выступае юрыст ... (<u>Смех у зале</u>). Не, я маю на ўвазе, што ў вас з сабою няма зараз Канстытуцыі. Ёсць? Тады раскрыйце, калі ласка, частку другую артыкула 74 (даруйце, што я зноў да яе звяртаюся). Вольная трактоўка норм права недазвальяльная нават старшыні камісіі, нават дэпутату. Пытанне ў чым: абавязаны Вярхоўны Савет прызначыць рэферэндум ці не абавязаны. Вярхоўны Савет па прапанове 450 грамадзян і Прэзідэнта прызначыць абавязаны, калі Прэзідэнт (указана, не пазней 30 дзён) унёс гэтую прапанову згодна з законам. Г.зн., калі я ўнёс прапанову не згодна з законам, магчыма было б абмяркоўваць, але калі я згодна з законам унёс прапанову (гэта частка другая), то не пазней 30 дзён абавязаны Вярхоўны Савет прызначыць гэты рэферэндум. Менавіта так, а не інакш, выразна і пісьменна запісана ў другой часцы артыкула 74 Канстытуцыі.

Дзмітрый Пятровіч прадставіў такім чынам, што павінен быў унесці і яшчэ меў ... Трактуючы другую частку гэтага артыкула, меў на ўвазе і іншыя нейкія матывы. Тут згодна з законам запісана толькі тое, што я павінен унесці, бо слова "абавязаны" тады траціць усялякі сэнс. Тады што за трактоўка ў старшыні камісіі? Вярхоўны Савет мае магчымасць, не мае ... Калі мае, не мае, тады не трэба было пісаць "абавязаны".

Але паглядзіце на апошнюю частку. Яго роздумы тычацца якраз апошняй часткі. Там запісана, што па прапанове 70 дэпутатаў пытанне аб правядзенні рэферэндума можа быць разгледжана Вярхоўным Саветам. Вось і ўсё. І не трэба тут казаць аб тым, што нормы права ў нас (асабліва Канстытуцыя) не ўрэгуляваны. Правільна тут многія дэпутаты, якія са мной сустракаліся сёння, казалі аб тым, што калі Прэзідэнт унёс прапанову аб правядзенні рэферэндуму згодна з законам, то Вярхоўны Савет (можа толькі прызначыць яго правядзенне) абавязаны прызначыць. Гэта першае пытанне. Так, калі некаторыя законы супрацьстаяць нормам Канстытуцыі, вы ведаеце, яны прыводзяцца ва ўзгодненасць з Канстытуцыяй, калі супрацьстаяць — прыводзьце ва ўзгодненасць з Канстытуцыяй, як, па-мойму, тут Новікаў казаў на дзённым паседжанні ... (<u>Шум у зале</u>).

Я прашу прабачыць, я памыліўся з прозвішчам дэпутата, які працуе з Барысам Парфёнавічам. Тарасенка, я прашу прабачыць.

<u>Старшыня.</u> Леанід Рыгоравіч Тарасенка.

<u>Лукашэнка А.Р.</u> Другое пытанне, якое матывавана было паважаным Дзмітрыем Пятровічам, зыходзячы з Закону "Аб рэферэндуме". Я адразу адмятаю ўсялякія развагі, што гэтыя чатыры пытанні супроцьстаяць таму закону, які мы некалі прынялі, у тым, што пытанні, прапанаваныя Прэзідэнтам, не могуць быць унесеныя па тых ці іншых развагах на рэферэндум. Асабліва першае пытанне, якое тычыцца статусу расейскай мовы.

Увесь час гаворым аб двухмоўі. Але там цалкам ясна сфармулявана пытанне. Была такая прапанова аб двухмоўі, і я адмовіўся ад гэтай фармулёўкі першага пытання, а менавіта папрасіў вызначыць статус расейскай мовы і не толькі таму, як тут казаў Казючыц Міхаіл, што ў народзе існуе ... Магчыма ён дрэнна тут растлумачыў, У народзе існуе такая тэндэнцыя. А яшчэ і таму, што ў кожнага з нас свае ёсць дзеці і гэтыя дзеці сёння ходзяць у школу, даруйце мне за банальнасць. І сёння яны вывучаюць у тым ліку і дакладныя навукі — матэматыку, фізіку, біялогію і іншыя, дзе мы зрабілі крок значна ў развіцці навукі па гэтых абласцях. І калі нехта ўчора быў на выставе прамысловасці — вы гэта бачылі.

Ад чаго мы адрываем нашых дзяцей? Вы паглядзіце, што робіцца сёння ў школах. Ну, змаглі неяк прыпыніць гэты працэс сілай нейкіх рухаў Прэзідэнта, хоць Дзмітрый Пятровіч заявіў: усё ў нас у Канстытуцыі ўрэгулявана.

Што, не бачыце тых тэндэнцыяў? Прыду, спадар Баршчэўскі, я нядрэнна ведаю ваш ліцэй, таму не трэба мяне запрашаць, я ведаю, куды хадзіць. (<u>Шум у зале</u>).

І ніводнае з чатырох пытанняў ... Сядзелі, працавалі доўгі час юрысты, геральдысты, вывяралі кожны пункт маёй прапановы. Таму я вас прашу не лічыць, што гэта вось прыйшоў Лукашэнка і ўнёс. Сяргей Навумчык мне вось зараз паказаў прыкладныя ўзоры нашай прапановы, маёй прапановы наконт гербу і сцягу, якія я б хацеў прыкласці да гэтага другога пытання. Яны тут маюцца. Калі патрэбна, павінна былі вам раздаць і сцяг, і гэты герб. (<u>Шум у зале</u>).

Я магу матываваць сваю прапанову па другому пункту, яна цалкам не супярэчыць ніякім законам, ніякай Канстытуцыі, па ім жылі многія пакаленні апошнія. Вельмі многа людзей схільныя мець гэтакія сімвалы. Але я зноў жа кажу, калі народ скажа "не", значыць, будзе "не". Чаго мы баімся тут? Адзіная тое, што вы мне паказалі, герб — гэта прыкладна, але ў асноўным тое, што будзе прыкладзена мною да бюлетэню. Адзінае, што вось гэтая верхняя частка, дзе была зорка на гэтым гербе, каласы будуць трошкі бліжэй ссунутыя, каб не было гэткай вялікай плямы. Усё. Адзіная магчымая папраўка ў сувязі з гэтым. (<u>Шум у зале</u>).

Што тычыцца матывацыі праекта герба і сцяга ... (<u>Шум у зале</u>). Я магу яе зрабіць, але я бачу, што тут многія сядзяць, якія шмат ведаюць, і казаць тут вельмі складана. Прынцыпова, калі гэтае пытане вас не цікавіць, я вас магу і не інфармаваць. Але... Мог бы не абгрунтоўваць, магу пісьмова прапанаваць. Таму, паважаныя дэпутаты, я готовы падтрымаць, на мой погляд, меркаванне, якое і будзе адрынута ў гэтым Вярхоўным Савеце, і зняць свае прапановы па рэферэндуме, калі Вярхоўны Савет, які мае права і магчымасці, прыме рашэнне па трох пытаннях, станоўчае рашэнне. Аб статусе расейскай мовы, аб сімволіцы і аб інтэграцыі з Расеяй, гэта ўжо ў кампетэнцыі вашай. Мы тут сімволіку прымалі "па гвалце", давайце "без гвалту", спакойна паспрабуем увесці новую. Пры станоўчым вырашэнні трох пытанняў (тут падтэкстам было, што я праводжу рэферэндум, каб атрымаць сабе, "так" на чацьвёртае пытанне) я здыму, не буду выносіць на рэферэндум нават чацвёртае пытанне. Вось і ўсё, калі гатовыя прыняць гэтае рашэнне (<u>Шум у зале</u>).

Я думаю, што калі б паважаны Вярхоўны Савет, Прэзідыум Вярхоўнага Савета папрацаваў, запрасіў сюды застаўшыхся дэпутатаўў, а іх нямала, усе ж 300 чалавек, мы б змаглі зэканоміць тыя сродкі, аб якіх тут многія пякуцца і мы маглі б прыняць гэтыя тры пытанні, паколькі ведаем меркаванне народа, які ... працэнтаў 80 прыкладна выкажацца станоўча па трох гэтых пытаннях. Чаму вы сябе падманваеце, калі нехта спрабуе сябе падмануць? Давайце прымем рашэнне ў Вярхоўным Савеце, і гэты будзе бліскучы крок, бліскучы апошні акт, няхай нават не апошні, Вярхоўнага Савета. А калі б гэта нават быў апошні акт, гэты б быў бліскучы адыход, і народ заўсёды б памятаў гэты Вярхоўны Савет за вырашэнне гэтых пытанняў (<u>Шум у зале</u>).

І апошняе, паважаныя дэпутаты, не рабіце спробу мяне перакрычаць, у мяне ўсё ж мікрафоны.

Паважаныя дэпутаты! Давайце зараз згодна той логікі Сапронова, якая прынятая на Вярхоўным Савеце, я паспрабую матываваць сваё рашэне. Вы мяне вельмі часта на гэтым Вярхоўным Савеце папракалі за тое, што Прэзідэнт свае абяцанні не выконвае. З кропкі гледжання гэтай логікі я яшчэ магу неяк растлумачыць народу, што сёння на 100 даляраў заробак, як нехта некаму абяцаў, а, дапусцім сорак, пяцьдзесят і гэтак далей, няхай 10 даляраў, дзевяць. Але як можа Прэзідэнт сёння растлумачыць невыкананне свайго перадвыбарнага абяцання па сімволіцы? Хто сёння мне замінае (народ можа гэтак спытаць(выконваць сваё Канстытуцыйнае права і вынесці на разгляд гэтае пытанне? Таму, выкарыстоўваючы сваё канстытуцыйнае права, я выношу гэтыя пытанні, цалкам юрыдычна выверaныя. Дарэчы, загадчыкам кіраўніцтва ў Адміністрацыі Прэзідэнта працуе чалавек, якога некалі Дзмітрый Пятровіч рэкамендаваў сябрам Канстытуцыйнага Суда, як вялікага прафесіянала. Ён сапраўды прафесіянал. І група юрыстаў на чале з ім зрабіла выснову, падрыхтавала праект пастановы. Адзінае Дзмітрый Пятровіч кажа аб тым, што недахоп пастановы ў тым, што не агавораня выдаткі на гэты рэферэндум. Я павінен вам сказаць, што яны будуць мінімальнымі, паколькі гэты рэферэндум сумешчаны з выбарамі ў Вярхоўны Савет 14 траўня.

Не, шаноўная апазіцыя (я маю на ўвазе не толькі БНФ, але наогул, хто ў апазіцыі да прапаноў Прэзідэнта), няма ў вас матываванага юрыдычнага абгрунтавання таго, што Прэзідэнт дзейнічае, парушаючы Канстытуцыю ці законы. Падабаецца некаму ці не, вы абавязаны прызначыць рэферэндум. Непрызначэннее рэферэндуму будзе азначаць парушэнні Канстытуцыі з боку Вярхоўнага Савета з усімі наступствамі згодна Канстытуцыі (<u>Шум у зале</u>). Таму ... (<u>Шум у зале</u>) з усімі наступствамі згодна Канстытуцыі. Таму вы слухайце, а калі Канстытуцыю не ведаеце, — чытайце, там наступствы акрэслены (<u>Шум у зале</u>). Таму, паважаныя дэпутаты, я б прасіў вас падтрымаць Прэзідэнта, канстытуцыйныя прапановы і прызначыць рэферэндум 14 траўня.

Апошняя рэпліка: чаго мы баімся? (<u>Шум у зале</u>). Чаго баіцца Булахаў, гаворачы аб тым, што чацвёртае пытанне неканстытуцыйнае, там жа пытаюцца: згодны ці не згодны. Усё роўна Вярхоўны Савет пасьля прыме рашэнне па чацвёртаму пытанню, і ён будзе выносіць змены ў Канстытуцыю. Чаго вы баіцёся, каб народ выказаўся па чатырох гэтых пытаннях? Я не баюся, таму і выношу гэтае пытанне на народнае абмеркаванне, а не кулуарнае нейкае.

Дзякуй.

<u>Старшыня.</u> Дзякуй, Аляксандр Рыгоравіч. Паважаныя дэпутаты, ёсць прапанова прыступіць да абмеркавання. Пяты мікрафон уключыце.

<u>Булахаў Д.П.</u> ***(Пераклад з расейскай)***

Паважаныя дэпутаты! Як хутка маё прозвішча гэтак часта гучала, хачу проста маленькую рэмарку... Я баюся, што Прэзідэнт няправільна зразумеў выступ старшыні камісіі. Я гатовы несці адказнасць за той пункт гледжання, які выказаў з трыбуны. Я яго выказаў дзеля Вярхоўнага Савета, і права прымаць рашэннее належыць Вярхоўнаму Савету. Я гэта неаднаразова падкрэсьліў. Гэта першае.

Другое. Я па-ранейшаму (па-ранейшаму, як і пяць гадоў таму) мяркую, што самыя найлепшыя мэты нельга дасягаць сродкамі, якія сумнеўныя з пункту гледжання права. Ніводная мэта ў такой сітуацыі не будзе дасягнутая. Хто пасее вецер, той пажне ў выніку буру. Таму я, Аляксандр Рыгоравіч, зусім не змяніў сваіх адносін да пытання аб статусе расейскай мовы. Я сам расейскамоўны беларус, як вы можаце бачыць, і прашу не вытлумачваць мае паводзіны. Я проста раблю намаганне быць юрыстам, не залежным ад волі кіраўніка, а сумленным, найперш, калі хочыце, перад самім сабой і перад той Канстытуцыяй, якая не з'яўляецца меню ў модным рэстаране. Давайце мы яе ўсе разам будзем паважаць.

<u>Старшыня.</u> Слова мае Прэзідэнт.

<u>Лукашэнка А.Р.</u> (***Пераклад з расейскай***) Я таксама дазволю сабе адну маленькую рэмарку ... (<u>Шум у зале</u>).

<u>Старшыня.</u> Паважаныя дэпутаты, я...

<u>Лукашэнка А. Р.</u> (***Пераклад з расейскай***)Спадар Жыдзіляеў, прабачце, калі ласка, я ў гэтым выпадку не парушаю Канстытуцыю. Вы на мяне не пакрыквайце.

<u>Старшыня.</u> Няма ніякіх парушэнняў

<u>Лукашэнка А.Р.</u> (***Пераклад з расейскай***) Паважаны Дзмітрый Пятровіч, я прашу прабачыць, калі я закрануў вашую годнасць і гонар або нечым пакрыўдзіў. Але, даруйце мне, вас запрасілі на трыбуну не, як дэпутата Булахава, а як старшыню Камісіі па заканадаўству, каб вы прадставілі заключэнне камісіі. І вы не павінны былі, даруйце мне за гэта (я ўжо вам кажу як чалавек чалавеку), падняцца на трыбуну і казаць: "Камісія пры недастатковым кворуме (мякка кажучы) разгледзела гэтае пытанне і прыняла рашэнне: сем — "за", адзін — "супраць". А вы пачалі выказваць пункт гледжання дэпутата, які вы павінны былі выказаць у спрэчках, калі ўжо на тое пайшло. Таму я і адрэгаваў належным чынам на вашую пазіцыю — дэпутата Булахава.

(Працяг у наступным нумары)

Шаснаццатая сесія
Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь
дванаццатага склікання

Бюлетэнь № 89

Выданне Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь
1995

Філатэлія, Бацькаўшчына, мова

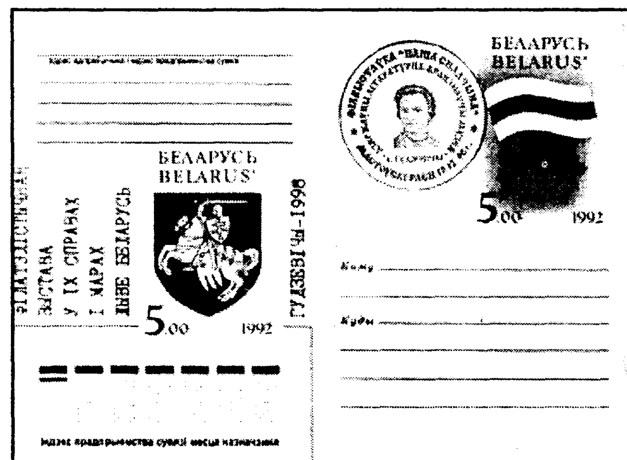
Няхай не здзіўляе чытача такое параўнанне. Калі два апошнія словы і іх сэнс — адно цэлае, то першае слова на звыклы погляд трымаецца іх паводдаль. І тым не менш ёсць выпадкі, калі ўсе гэтыя тры словы таксама могуць быць адным цэлым.

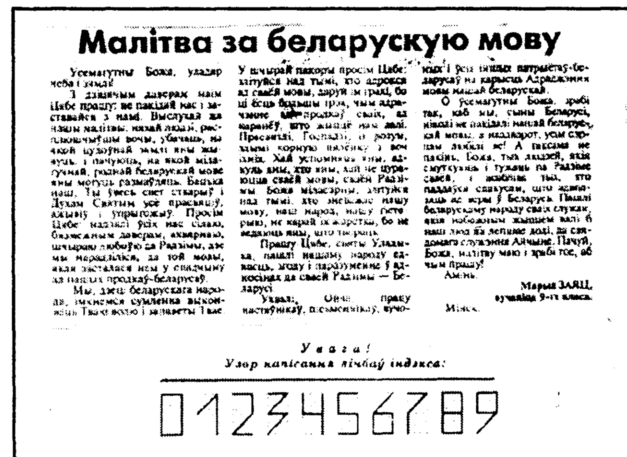
Напрыканцы мінулага года ў Дзяржаўным літаратурна-краязнаўчым музеі в. Гудзевічы адбылося закрыццё філатэлічнай выставы “Наша спадчына”, якая была адкрыта для наведвання яшчэ ў ліпені 1998 года. Да агляду прапанаваны былі зборы двух філатэлістаў Ф. Гушчы і Л.Карповіча. Першы складаўся з больш як за 100 арыгінальных, існых толькі ў адным экзэмпляры, картмаксімумаў, прысвечаных гістарычным помнікам, (такім як Каложа, Мірскі замак, ...) і прыродзе Беларусі. Другі, пад назвай “ У іх справах і марках жыве Беларусь” , прапанаваў да агляду каля 150 марак, паштовак, канвертаў, прысвечаных гістарычным асобам, патрыётам Беларусі.

Тут, магчыма як нідзе, упершыню была ўзаемадапасавана філатэлія і Беларусь, ды патлумачана ўсё шчырым беларускім словам.

Выстава выклікала цікавасць, аб чым сведчаць запісы ў кнізе наведвальнікаў. Вось некаторыя вытрымкі: “... вельмі спадабалася ваша выстава, у ёй адлюстраваны вялікія падзеі, дзейнасць патрыётаў нашай Радзімы, якія рабілі ўсё што маглі, для развіцця гісторыі, мовы, літаратуры і культуры Беларусі ...”, “ хачу выказаць Вам шчырую падзяку за такую цікавую выставу. Ніколі не думала, што пры дапамозе марак і канвертаў можна так цікава расказаць пра гісторыю нашай роднай Беларусі...”

На закрыцці выставы прысутнічала каля 100 вучняў з Пілкаўскай і Гудзевіцкай школаў Мастоўшчыны. Апавяданні пра свае экспанаты і яшчэ парады, як стаць філатэлістам правілі аўтары збораў, у гэты дзень школьнікі даведаліся шмат цікавага і пазнавальнага. Нават такое, з чым не знаёмы некаторыя нашыя сталыя адраджэнцы. Прыкладам, вось што распавядалася ля стэнда прысвечанага Тадэушу Касцюшку. У 1792 годзе апошнім “самавольным” (яго тытул не быў зацверджаны каралём” Вялікім гетманам Літоўскім быў “інтагратар” Сымон Касакоўскі. Ён са сваімі прыхільнікамі фактычна ўстанавілі ў Вялікім княстве Літоўскім сваю дыктатуру, карыстаючыся поўным даверам Кацярыны II. Заслужыў той давер “самавольны гетман” службай у расейскім войску і стварэннем у Княстве пратаргавіцкай Генеральнай канфедэрацыі.

Малітва за беларускую мову

Увага!
Узор напісання лічбаў індэкса:
0123456789

Памкненні Касакоўскіх вызначала цяга да неабмежаванай улады і да асабістага ўзбагачэння праз прысвойванне маёнткаў палітычных супраціўнікаў. Касакоўскія, адчуваючы падтрымку расейскага войска настолькі ўзвялічыліся, што на іх немагчыма было знайсці ўправу. Ніхто ў той час не мог адчуваць сябе спакойна ні ў грамадскім ні ў прыватным жыцці (Змяніце даты ды прозвішча і атрымаеце апісанне сучаснага становішча). Супраць такой здрады і паўстаў Тадэуш Касцюшка.

І вось частка гэтых і больш позніх падзей адлюстравана ў філатэлічных выданнях розных краінаў. На выставе можна было ўбачыць марку аднаго з помнікаў Т.Касцюшку, выдадзеную ў 1933 годзе ў ЗША, серыю марак Рэспублікі Польшча і канверт Першага ды са спецгашэннем “Вызвольнае паўстанне”, што выдадзены ў Беларусі толькі ў 1995 годзе.

Не менш уражваў наведвальнікаў маленькі апошні стэнд. На ім былі толькі марка і канверт: марка з выявaю Максіма Гарэцкага, растралянага ўсемагутным НКУС, і, выдадзены ў гэтым жа годзе, канверт “80 лет КГБ”.

У які дзіўны і страшны час мы жывем: шанаванне ахвяры і ўсхваленне катаў адбываецца адначасова.

Напрыканцы мерапрыемства кожны з прысутных атрымаў канверт з выявай “Пагоні” і спецгашэннем з выявай Кастуся Каліноўскага. На другім баку канверта “Малітва за беларускую мову” вучаніцы 9 класа 163 школы г.Менска.

Адзін з арганізатараў выставы, Лявон Карповіч мае намер стварыць цэлую серыю гэткіх канвертаў, дзе на адным баку будзе партрэт слыннага дзеяча зямлі Беларускай, а на другім — яго жыццепіс. Цудоўнае і карыснае задума. Каб здзейсніць яе неабходна невялічкая фундатарская дапамога.

Язэп Палубятка.

Рэпертуар ДНАТ імя Я.Купалы з 1 па 28 лютага 1999г.

Вячэрнія спектаклі пачатак у 19.00

1.02. І.Бутрамееў “Страсці па Аўдзею” — народная драма.
3.02; 28.02 Ф.М.Дастаеўскі “Вечны Фама”.
4.02; 10.02 Р.Харвут “Касцюмер” — драма.
5.02.; 12.02; 13.02 Я.Купала “Паўлінка” — камедыя.
6.02; 20.02 М.Манохін “ Парфен і Аляксандра” — пастараль.
7.02. Ф.Дзюрэнмат “Ромул Вялікі “ — гістарычная недакладная камедыя.
8.02; 17.02 А.Астроўскі “Лес” — камедыя
11.02.; 18.02. М.Задорнаў “Тапалёвая завея” — камедыя.
14.02.; 21.02. Е.Міровіч “Інтымны тэатр Еўсцігнея Міровіча” — дывертысмент.
15.02. Далецкія. М.Чарот “Ажаніцца — не журыцца” — беларускія вадэвілі.
19.02. Р.Горын “Памінальная малітва” — камедыя па матывах твораў Шалом - Алейхема.
24.02; 25.02. Прэм’ера Ю.Ломаўцаў “Піраміда Хеопса” — драма.
26.02, 27.02. В.Дунін - Марцінкевіч “Ідылія” — пастараль.

Ранішнія спектаклі, пачатак у 11.30.

7.02.; 28.02. В.Гаўф “ Карлік - Нос” — музыкальна - пластычнае відовішча.
14.02; 21.02. І.Карнавухава , Л.Браўсевіч “Пунсовая кветачка” — казка.

Малая сцэна (вул.Энгельса, 12) пачатак спектакляў у 19.00

6.02.; 20.02. Дзм. Бойка “Крывавая Мэры” — вечаровы кактэйль.
7.02. А.Петрашкевіч “Дагарэла свечачка” — маналог актрысы.
11.02.; 18.02. Д.Патрык “Лэдзі Кронкі і мышы” — гісторыя ўзаемаадносін.
14.02.; 21.02. С.Мрожак “Чароўная ноч” — сон без антракту.

“ Па мясцінах Ул. Сыракомлі”.

Напрыканцы лістапада група настаўнікаў і вучняў (3, 11, 12 класы) наведалі дом - музей Уладзіслава Сыракомлі ў Барэйкаўшчыне, дзе ён пражыў апошнія дзесяць год (1853 - 1862). Фальварак знаходзіцца недалёка ад Вільні, на дарозе да Ашмян. Мясціны маляўнічыя, дом знаходзіцца на ўзгорку, бачцам з вышыні “глядзіць” на вёску, воддаль ад дарогі. Дом захаваўся, ёсць асабістыя рэчы У.Сыркомлі. Дом прасторны, у адным канцы месціцца бібліятэка, у другім — музей і толькі адна жанчына працуе, яна і загадчыца бібліятэкі і музея, і прыбіральшчыца і захавальшчыца. У садзе захаваўся рабочы стол паэта, зроблены з каменя жорнаў. Вядома, усё цікава, але не ўсё добра, ды і пра бясконцыя праблемы і цяжкасці распавядала загадчыца, менш пра Сыракомлю, а больш пра набалелае. Прыгожа там у любую пару года. Але каля дома растуць векавыя таполі з глыбокім прагніўшым дуплом. Ад моцнага ветру дрэва можа зламацца і пашкодзіць будынак. Куды б не звярталася жанчына, няма грошай — адказ.

У музеі з столі сыплецца, у склепе пад домам вада, зімой памяшканне не абаграваецца — таксама няма грошай на паліва, сад у запусценні. Тое, што магчыма жанчына робіць сама, яшчэ ёй дапамагаюць сыны — школьнікі. І так сем гадоў, столькі яна працуе у доме Ул.Сыракомлі. Раней там месцілася вясковая пачатковая школа, якую закончыла, а потым прыйшла працаваць. Звярталася і да мясцовых і да гарадскіх уладаў, і ў польскую амбасаду, і ўсюды безвынікова. Прыязджала беларускае тэлебачанне, здымалі рэпартаж. Вось такая сумная гісторыя. Споўнілася 175 гадоў з дня нараджэння, дата не круглая, але не заўважылі, у школьнай праграме не праходзяць. Толькі ў беларускай школе Вільні выпусцілі стэнд, прысвечаны паэту, сціпла адзначылі і ў польскай школе, якая носіць імя Сыракомлі. Толькі магіла паэта на Росах заўсёды прыбраная. Яе часта наведваюць вандроўнікі з Польшчы, Беларусі, школьнікі беларускай і польскай школ.

Згадваюцца радкі паэта:

“Пра адно я толькі спяваю, хоць на родныя ноты: Хай жыве наша Літва! Хай жывуць ліцвіны!” Літвою Ул.Сыракомля (Кандратовіч) называў Беларусь, як і наогул яго сучаснікі. У вёсцы Смольгаў на Любаншчыне ў 1823 годзе нарадзіўся, спачатку на Палессі, а потым на Нясвіжчыне і Стаўбцоўшчыне пражыў асноўную частку свайго жыцця, у Навагрудку вучыўся, апошнія гады правёў у фальварку Барэйкаўшчына, па-

хаваны ў Вільні на Літарацкай горцы на Росах. А патрыятызм Ул. Сыракомлі “быў не польскі ці літоўскі, а “лакальны” г.значыць беларускі (А.Мальдзіс).

Зноў згадваюцца радкі верша Міхася Скоблы:

“Расец, паляк, летувіс,
Як кажуць,
насыпела пытаньне —
На вас мы глядзелі зьверху ўніз.
Абрыдла
братаньне — братаньне.
Я мушу прамовіць услых,
Нажыўшыся ўсмак безгалоса:
— Вышэй беларусы за ўсіх!
На віленскіх могілках Роса”.

Вось такія мы няўдзячныя, нашчадкі канца XX стагоддзя.

Леакадзія Мілаш
старэйшая настаўніца школы імя Фр.Скарыны
г.Вільня

Рэдактар Станіслаў Суднік

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі:
№ 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі:
220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231300, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: ns@lida1.lingvo.grodno.by

Рэдакцыйная калегія:
Людміла Дзіцэвіч, Язэп Палубятка, Алесь Петрашкевіч, Лілея Сазанавец, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні ўпраўлення грамадска-палітычнай інфармацыі і друку Гарадзенскага аблвыканкама. 231300, г.Ліда, вул. Ленінская, 23.
Кошт па дамове. Газета падпісана да друку 18. 01. 99 г.
Наклад 3500 асобнікаў. Замова № 84 .
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 15 000 руб., 3 мес.- 45 000 руб.
Кошт у розніцу: 5 000 руб.